

Спадкоємець львівських поліграфістів

Так сталося, що на новорічні свята мені довелося побувати у Львові — древньому місті, з яким пов'язані не тільки дитячі враження, але й нинішні професійні зв'язки. Саме тут, у Львові, в Українській академії друкарства, плідно працюють науковці, викладачі та навчаються студенти, які неодноразово виступали на конференціях з проблем пакування, друкували результати своїх досліджень у часописі «Упаковка».

Але була ще одна причина для цієї подорожі до Львова. У самому центрі міста, за адресою вул. Леся Курбаса, 10, розташований будинок, зведений наприкінці XVIII ст. Першочергово він був призначений для ресторану, але через невеликі розміри прийомив молочне кафе, яке пережило Другу світову війну і працювало до 1953 р. Сьогодні тут розташована штемпельно-граверна майстерня «СаЮл-94», одним із власників якої є Олександр Салко, продовжувач роду львівських поліграфістів. З малих років він відчував потребу пізнати всі хитрощі складного поліграфічного виробництва, досконало вивчити та оволодіти його технологією, а сьогодні прагне застосовувати на практиці новітні досягнення для однієї мети — робити поліграфічну продукцію краще за інших. Пристрасть до поліграфії він отримав у спадок від свого батька — Сергія Миколайовича — знаного фахового викладача Українського поліграфічного інституту ім. Івана Федорова (нині Української академії друкарства).

Коли я зайшла до майстерні Олександра, перші враження від побаченого заплутали мене в робочому хаосі, у якому місця фахівців насядають одне на одне, поруч стоїть дороге виробниче обладнання, усі стіни до стелі завішані картинами, плакатами, численними свідоцтвами, дипломами, грамотами, цікавими фотографіями, а шафи заставлені старовинними речами. Майнула думка, що розібратися в цьому виробничо-музейному закладі неможливо. І лише згодом, під час нашої розмови, Олександр Салко розклав усе по полицях — де історичні реліквії, а де й сучасні зразки печаток, про технологію та обладнання для виготовлення яких професійно розповідав мій співрозмовник.

Але перше моє запитання все-таки було викликане бажанням якомога більше дізнатися про цей старовинний будинок, про написи на його фасаді, про те, як сюди потрапила майстерня Олександра Салка. З цього і почалась наша розмова.

Вероніка Халайджі, к.т.н.

— Олександр, а що в цьому будинку було після молочного кафе? Як сталося, що, незважаючи на вже дві сотні років, так гарно зберігся фасад будинку?

— У 1953 р. тут оселилися архітектори, була архітектурна майстерня. Працювали вони тут приблизно років 10–12, і після цього сюди перемістили машбюро. Це було дуже важливе на той час, навіть стратегічне підприємство. У ті роки на машинках друкувалися абсолютно всі документи: фінансові, договори, протоколи, заяви тощо. Друкарки працювали пере-

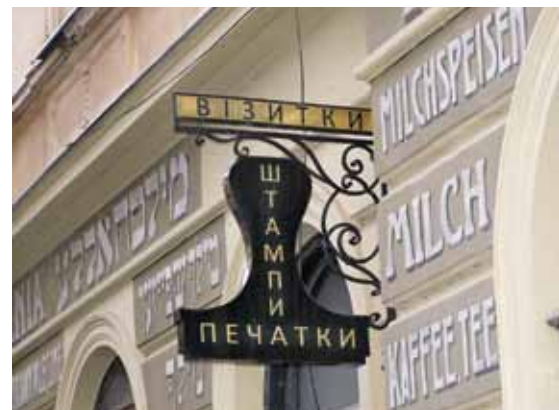
важно в нотаріальних конторах, прокуратурі, брали участь у допитах. Це були дуже непрості жінки. Я застав уже не всіх. Коли ми прийшли сюди, це був 1992 р., близько 10–15 друкаррок тут ще працювали. Суворі, поважні, відповідальні. Машбюро починало працювати з 8-ї ранку, а о 7-й уже стояла черга. Потрапити до друкарки — це було ще крутіше, ніж на прийом до якого-небудь важливого міського чиновника. Але з розвитком техніки друкарки відійшли на другий план, остання пішла від нас на пенсію 3 роки тому. На жаль, їхніми послугами перестали користуватися, хоча і зараз час від часу приходять люди, яким потрібно щось надрукувати. Одну машинку ми залишили, вона в робочому стані, є людина, яка вміє на ній друкувати, і майстер з ремонту.

Тепер про написи на фасаді — це рекламні написи молочного кафе. Тут написано, що в кафе подають сир, кисле молоко, сметану. Написи дублюються трьома мовами, якими на той час користувалися на території Львова: польською, німецькою та ідиш. Сфера послуг та торгівля належала тоді євреям, які займалися такою діяльністю. Сусідня будівля була більш цікавою для мене — там знаходилася друкарня. Узагалі у Львові того часу було дуже багато поліграфічних

(друкарських) ательє. Так от, на фасаді тієї будівлі були дуже цікаві фрески із життя друкарів. Але, на жаль, їх не зберегли. На фасаді нашого будинку, де ми зараз знаходимося, п'ять років тому штукатурка закривала всі зображення, але з часом вона почала осипатися і всі побачили ці написи. Після того ми вирішили їх зберегти та відреставрувати фасадні стіни будинку. Щоб це зробити, потрібно було отримати паспорт фасаду. Півтора року пішло на його оформлення. Нам категорично не хотіли його давати. Але все-таки ми знайшли підтримку в начальника управління охорони історичного середовища Лілії Онищенко-Швець, яка сказала, що допоможе нам узгодити цей паспорт, якщо під час реставрації залишаться дерев'яні рами вікон. Ми пообіцяли. Так і зробили. Потім 5 років пішло на реставрацію фасаду, яку закінчили у 2012 р. Реклама на стінах цього львівського будинку до нашого підприємства не має жодного відношення, крім того, що ми тут працюємо, але його історичне обличчя ми вирішили зберегти.

— А як узагалі з'явилася ідея займатися виготовленням інструментарію для нанесення печаток та штампів?

— Щаслива випадковість, яка була обумовлена життєвими обставинами.

У мене мама і тато поліграфісти. Сам я закінчив поліграфічний інститут і працював у НДІ поліграфії. Коли в 1992 р. ми з товаришем зареєстрували своє підприємство, нас поставили в чергу на виготовлення печаток. Печатки тоді робили методом вулканізації сирової гуми. Форми виготовлялися з металевих шрифтів. Це було складне, трудомістке виробництво, яке вимагало спеціального обладнання. Але на той час уже існувала фотополімерна технологія виготовлення друкарських форм, яку я опанував ще в науково-дослідному інституті.

Наше перше підприємство займалося поліграфією і печатками. У той час ми роздруковували зображення печаток на матричному принтері в збільшеному розмірі, потім на фотоапараті зменшували їхній розмір і після цього відливали полімерне кліше. Спочатку фотополімер був твердий. Це була металева основа з нанесеним на неї шаром фотополімеру, який вимивався у содовому розчині. Такі печатки були унікальні, вирізати їх звичайними ножицями було важко, тому використовували бляхарські ножиці. Поставити відбиток з такої печатки теж було дуже складно, тому що вона була жорстка. Людина мала призвичаїтися до неї. Але вже буквально через кілька місяців ми перейшли на рідкі фотополімери. А це вже зовсім інша технологія, яка дозволяла отримати більш високу якість продукції.

— *Олександр, а як можна класифікувати сучасні технології та способи виготовлення штемпельно-граверної продукції? Які вони мають переваги та недоліки?*

— Найбільш поширений спосіб — виготовлення фотополімерних форм. Зображення відбитка готується на лазерному принтері, зазвичай — не-

гативне. Хоча насправді потрібно робити позитив, а потім виготовляти негатив фотоспособом і далі експонувати ультрафіолетом форми з фотополімерної композиції. Дешевий, доступний, простий спосіб. Єдиний недолік — штемпельна продукція нестійка до розчинників. Доводиться використовувати чорнила на водній основі. Другий спосіб — це лазерне гравірування гуми. Дуже хороший спосіб, відбиток виходить високої роздільної здатності. Форма стійка до будь-яких видів чорнил, до зносу. Печатки можуть працювати необмежено довго. Недолік — необхідне складне та високовартісне спеціальне обладнання. Лазерні гравірувальні апарати, незважаючи на той прогрес, який відбувся за останні 15–20 років, все-таки не дають можливості користуватися ними всім кому заманеться. Для їхнього використання необхідні підготовлені фахівці з експлуатації та обслуговування.

— *А Ви використовуєте обидві технології?*

— Ми використовуємо три технології. Маємо ще технологію, яка прийшла до нас із глибини віків, вона найкраще підходить для упаковки. Це технологія виготовлення кліше з мікропористої фарбонасиченої гуми.

— *Так це тамподрук?*

— Ну, не зовсім тамподрук, тому що фарба в цьому випадку знаходиться в тілі самої печатки. Я ще застав витоки цієї технології. Для маркування гофрокартонних ящиків використовували штемпельну подушечку або тампон і трафарет. Потім пішли далі. Трафаретну форму стали робити на голчастому принтері — були такі принтери. Після того цей трафарет натягували на штемпельну подушку

і таким чином наносили зображення на гофрокартонні ящики або мішки. Потім до штемпельної подушки приробили руків'я, у яке наливалося чорнило, а вже воно насичувало подушку. Напевно, у якийсь момент, експериментуючи з матеріалами подушки, дійшли до мікропористої гуми.

Ми були першою фірмою, яка привезла в Україну цю технологію у 1999 р. Оснастки для печаток були японського виробництва і коштували приблизно \$ 20. Це було дуже дороге, але технологія нам сподобалася

і ми привезли обладнання з Москви до Львова. У 2000 р. ми вже виставлялися на виставці «Паперовий бум» у Києві з новітньою технікою. Черга біля нашого стенду вражала. І ось відтоді ми почали просувати нову технологію — мікропористу фарбонасичену технологію виготовлення штемпельної продукції. В Європі вона отримала велику популярність.

— *А у зв'язку із чим?*

— Ця технологія високотехнологічна, зручна, компактна, обладнання просте в експлуатації та займає мало місця. Вона поширена вже у Північній Америці, арабських країнах. Там майстерні, де роблять печатки і штампи за такою технологією, розташовані безпосередньо в торгових центрах. Правда, вони використовують більш досконале автоматизоване обладнання, на якому оператор тільки малює печатку, а виготовляється вона в автоматичному режимі. Такий пристрій коштує приблизно \$ 7,5 тис., а наша установка — \$ 2,5 тис. В Україні отримала розвиток більш дешева версія цієї технології, але по суті вони однакові. І ці печатки працюють з різними видами чорнил для різних видів поверхонь, навіть для маркування яєць.

— *Стіни вашої майстерні наче музейні вітрини, які несуть більше інформації, ніж Ваші замовники можуть опанувати під час короткого відвідування. Як виникла ідея збирати всі ці дивні речі?*

— Справа в тому, що ми практично всі народилися і вирости у Львові. Історичне місто, яке формує специфічну свідомість людини. А якщо ця свідомість сформована, то вже іншого виходу немає. Коли потрапляє до рук якась стара дрібничка, то вона не викидається, а приноситься до майстерні. Якоюсь я знайшов колекцію скляних пластинок з негативами фотографій.

До фотоплівки основою для фотоемульсії, яка відтворює зображення, була скляна пластинка. Скло було спеціальне — тонке, пласке та поліроване. Якщо ви візьмете найкраще фото, яке зроблене цифровим фотоапаратом, та порівняєте з фотографією, надрукованою з такої скляної фотопластинки, то співвідношення якості буде приблизно 1 : 10. Тобто в 10 разів вище якість фотографії з фотопластинки, отриманої із старовинного дерев'яного фотоапарата. Я відніс цю колекцію фотопластинок до свого товариша, який захоплюється фотографією і листівками Львова. Вона в нього не пропаде.

З іншого боку, я почав відчувати, що ми втрачаємо інформацію про багато цікавих речей з минулих часів, зовсім незнайомих молодому поколінню. Наші молоді співробітники не знають, з чого ми починали. Коли їм кажеш «матричний принтер», у них очі квадратні. Коли я кажу, що існує фотоплівка, фіксаж, проявник, вони не розуміють, про що йдеться. Вони звикли, що є фотоапарат, комп'ютер, принтер, з якого все виходить. Тому ми і вирішили збирати рідкісні експонати, які мають хоч якийсь відношення до нашої професії. У нас є й історичні предмети. Ось ця печатка — стара, польська, складська. Навіщо вона нам потрібна? Щоб ми не втрачали культуру виробництва. Справа в тому, що зараз у нас теж є необхідність у виробництві металевих печаток. Вони використовуються для пломбування приміщень за допомогою пластиліну, сургучу, іноді з метою реклами. Наприклад, фірма Trodat у минулому році надіслала нам стилізовану коробочку, у цьому році — бандероль, на якій печатка із сургучу. Щоб отримати такий відбиток, потрібен металевий штамп, який нагрівають і ним ставлять відбиток. На території

Львова червоним сургучем мала право користуватися тільки королівська родина. Торговці — зеленим, більш прості верстви населення — коричневим тощо. Вважалося найбільшою нагородою, коли, наприклад, вірменській громаді костелу дозволяли користуватися червоним сургучем. Це була царська милість. Львів узагалі з XVI ст. вважався найбільшим виробником штемпельно-граверної продукції на території Західної України. Це тоді була Східна Європа. У нас існували різні професійні цехи, кожен цех мав свою печатку. Це була не тільки технічна продукція, але й витвір мистецтва. Є така наука — сфрагістика, яка займається вивченням печаток. Печатки були родові, цехові, міст, церков. Без печаток було неможливим існування суспільства.

— **Львів забезпечував печатками лише власних жителів?**

— Ні. Весь регіон, Європу. Тут працювали дивовижні майстри. Справжніх за майстерністю граверів, на жаль, зараз уже немає, а я ще застав людей, які гравірували вручну. Вони вчилися десятки років професійним прийомам та навикам, з них відбиралися кращі із кращих. Сьогодні, на жаль, важко знайти людину, яка б володіла майстерністю гравірування. А от у деяких

країнах Західної Європи (Німеччина, Італія, Греція) культура виготовлення печаток гравіруванням збереглася. У Венеції я придбав ось такий набір: з пером, чорнилом, ручкою і з місцем під гравірування особистої монограми. Вона вирізається штихелем — це такий інструмент для різання по металу, особливим чином заточений. Але людей, які вмюють ним вирізати, залишилося не так багато.

— **Яку історичну цінність мають усі ці речі?**

— Важко сказати. Якщо подивитися на листівки Львова, то є такі, що коштують \$ 10, а є листівка, яка не занесена в каталог, але ціна її \$ 500. Для когось ці старі речі нічого не вартують, а прийде, наприклад, власник того магазину, що навпроти, і скаже: «О, тут працював мій дідусь». І для нього такі речі можуть коштувати сотні, тисячі доларів.

— **А Ви пам'ятаєте, яка перша річ з'явилася в колекції?**

— Ні, не пам'ятаю. Їх було кілька. Враховуючи, що ми починали на порожньому місці, то для мене однаково цінні і ця проста річ із пластмаси, яка була межею моїх мрій 20 років тому, і ось, наприклад, ця печатка із ключем, яка була виготовлена для генерального штабу. Коли вона закрита, нею неможливо скористатися, її можна тільки зламати. Але якщо вона зламана, то одразу відповідальна за неї людина видає наказ: з означеного моменту відбитки цієї печатки вважаються недійсними.

Колись виготовлялися печатки, які мали зруйнуватися через певний заданий час. У нас залишився експериментальний зразок. Потрібно було, щоб печатка проіснувала 2 або 3 місяці. Через 3 місяці всі печатки розсипалися. Фізично.

Дуже цікаву печатку я привіз з Еміратів. Я не думаю, що це історичний зразок, але ось такими користувалися і в Україні. Печатка у персні — це символ державної влади. А ось історична подушечка. Усі вони однаково цінні для мене.

— **Як сприймають усі ці речі люди, що тут працюють? Виявляють якусь зацікавленість, допомагають?**

— Допомагають тим, що, незважаючи на те що я розкидаю все де завгодно, нічого не викидають, акуратно збирають, складають. Люди у нас працюють дуже давно, і взагалі, у нас чудова творча атмосфера. Більшість з них мої однодумці.

— **Олександр, чи є ще запитання, на яке Ви самі хотіли б відповідати?**

— Давайте я ще розкажу про наші чудові картини. Є такий художник Некрасов. Він закінчив Львівське військово-політичне училище, і в нього відбулася персональна виставка у Львові, на якій було представлено дуже багато робіт. Після цього він поїхав служити на Далекий Схід, а картини залишилися тут. Ми їх дуже любимо, вони зіграють. Картини — це теж частинка іміджу «СаЮл», яка формує світогляд наш та наших клієнтів, бо всі розуміють, що ми тут займаємося не якоюсь рутинною роботою — ми створюємо прекрасне.

— **Наприкінці хочу подякувати за змістовну розмову, за Вашу працю, яка ось уже 20 років не тільки зберігає для нащадків історичні цікавинки, що розповідають про Вашу професію, але й додає нові зразки чудової продукції. Вони не лише користуються жвавим попитом споживачів, але й, напевно, колись теж стануть експонатами Вашої колекції печаток. Наснаги і нових успіхів.**

Вероніка Халайджі, к.т.н.

